ePublishing
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Λεξικογραφικόν Δελτίον

Τόμ. 11 (1969)

Λεξικογραφικόν Δελτίον

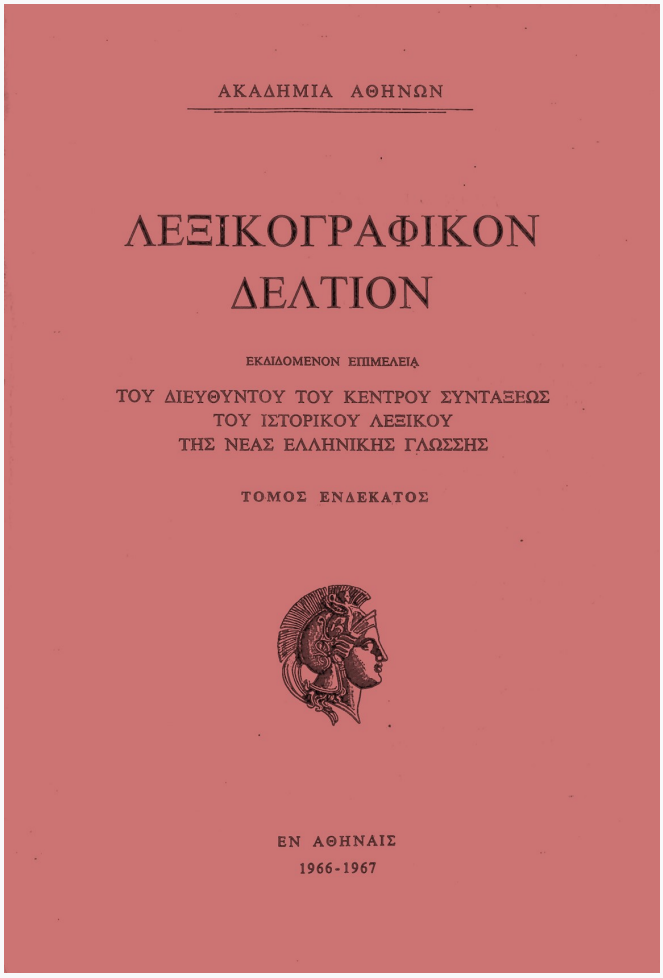

Ἡ ἐνετικὴ ἐπίδρασις τῆς ἑλληνικῆς ναυτικῆς καὶ ἁλιευτικῆς ὁρολογίας

Αναστάσιος Καραναστάσης

doi: 10.12681/ld.40686

https://epublishing.ekt.gr | **e-Εκδότης:** ΕΚΤ | **Πρόσβαση:** 03/01/2026 07:28:28

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ
ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1966-1967

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Σελίδες

Σταύρου Μάνεση : Ἀντικωφωτικὰ φαινόμενα βορείων ἰδιωμάτων 3- 66

Ἀναστασίου Καραναστάση : Ἡ ἑνετικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ναυτικῆς καὶ ἁλιευτικῆς ὁρολογίας 67- 76

Ἔκθεσις Γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1964 ..... 77- 88

Ἔκθεσις Γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1966 89-114

Νικολάου Κοντοσοπούλου : Ὁ Γλωσσικὸς Ἄτλας τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ σχετικὰ προβλήματα 115-133

Ἀναστασίου Καραναστάση : Ἡ ἑλληνικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς ναυτικῆς ὁρολογίας τῆς Τουρκίας, τῶν Βαλκανίων, τῆς Ρωσίας ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης..... 135-147

Πίναξ πραγμάτων 149-150

Πίναξ ἑλληνικῶν λέξεων 151-163

Πίναξ ξένων λέξεων 165-169

Πίναξ κυρίων ὀνομάτων 171

Πίναξ τοπωνυμίων 171-173

Résumé des articles 175-179

Η ΕΝΕΤΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΝΑΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΙΕΥΤΙΚΗΣ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ *

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν Ἐνετῶν ἐπέδρασε σημαντικῶς, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἐνετοκρατίας εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον, ἐπὶ τῆς ὁμιλουμένης Ἑλληνικῆς.

Ἰδιαιτέρως ἐμφανὴς εἶναι ἡ ἐπίδρασις αὕτη εἰς τὸν τομέα τῆς ναυτικῆς καὶ ἁλιευτικῆς ὁρολογίας καὶ τοῦτο διότι, ὅταν οἱ Ἐνετοὶ ἤρχισαν νὰ ἐπεκτείνουν τὴν δρᾶσιν των εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ ἐν γένει ναυτικὴ κίνησις εὑρίσκοντο εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ἦτο ἑπομένως φυσικὸν νὰ ὑπάρξῃ περισσοτέρα ἐπαφὴ μεταξὺ Ἐνετῶν καὶ Ἑλλήνων ἢ μεταξὺ Ἐνετῶν καὶ τῶν ἄλλων παραλιακῶν λαῶν τῆς περιοχῆς ταύτης. Εἰς τοῦτο πολὺ συνέβαλον καὶ τὰ μεγάλα προνόμια, τὰ ὁποῖα παρεχώρησαν εἰς τοὺς Ἐνετοὺς αἱ δυναστεῖαι τῶν *Κομνηνῶν* καὶ τῶν *Ἀγγέλων*, εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ἐκ μέρους τούτων συνδρομῆς εἰς στιγμὰς κρισίμους διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἤδη ἐπὶ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ (1081-1118) οἱ Ἐνετοὶ ἔλαβον, διὰ τὴν παρασχεθεῖσαν πρὸς αὐτὸν βοήθειαν ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν, τὸ προνόμιον νὰ ἐμπορεύωνται εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τοῦ Βυζαντίου χωρὶς νὰ καταβάλλουν τελωνειακοὺς φόρους καὶ νὰ ἔχουν εἰς τὴν διάθεσίν των ὡρισμένας ἀποβάθρας τοῦ λιμένος τῆς Κων/πόλεως, ὡς ἀναφέρει ἡ Ἄννα Κομνηνή [1].

Τὰ προνόμια ταῦτα ἀνενέωσε καὶ ἐνίσχυσεν ὁ *Μανουὴλ Κομνηνὸς* (1148) [2], ὁ δὲ *Ἰσαάκιος Ἄγγελος* (1189) [3], παρεχώρησεν εἰς τοὺς Ἐνετοὺς καὶ ἄλλας ἀποβάθρας τοῦ λιμένος Κων/πόλεως. Τέλος ὁ Ἀλέξιος Γ' Ἄγγελος (1198) [4], διὰ νέας συμφωνίας ἐπεκύρωσε τὰς παλαιὰς καὶ ἀνενέωσε τὰ οἰκονομικὰ προνόμια τῶν Ἐνετῶν. Ἀποτέλεσμα τῶν παραχωρήσεων τούτων ἦτο νὰ αὐξηθῇ τὸ ἐμπόριον τῶν Ἐνετῶν εἰς βάρος πάντοτε τοῦ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διενεργουμένου.

---

* Ἡ ἐργασία αὕτη ἀπετέλεσε θέμα ἀνακοινώσεως εἰς τὸ 2ον Διεθνὲς Συνέδριον τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Μεσογείου, τὸ ὁποῖον συνῆλθεν ἐν Βενετίᾳ τὴν 11-14 Ἀπριλίου 1966.

1. Βλ. Ἀλεξιὰς 1, 287 (ἔκδ. Bonnae) «τὸ δὲ δὴ μεῖζον, τὴν ἐμπορίαν αὐτῶν ἀζήμιον ἐποίησεν (Ἀλέξιος) ἐν πάσαις ταῖς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν Ρωμαίων Χώραις, ὥστε ἀνέτως ἐμπορεύεσθαι καὶ κατὰ τὸ αὐτοῖς βουλητόν, μήτε μὴν ὑπὲρ κομμερκίου ἢ ἑτέρας τινὸς εἰσπράξεως τῷ δημοσίῳ εἰσκομιζομένης παρέχειν ἄχρι καὶ ὀβολοῦ ἑνός, ἀλλ' ἔξω πάσης εἶναι Ρωμαϊκῆς ἐξουσίας».

2. Βλ. *Κ. Ἀμάντου*, Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, τόμ. 2, 343.

3. Βλ. *Κ. Ἀμάντου*, ἔνθ' ἀν., 905.

4. Βλ. *Κ. Ἀμάντου*, ἔνθ' ἀν., 413. Πβ. *F. Dölger*, Regest. d. Kaiseurhund. d. Ostr. Reich. II, 104.

Εἶναι ἐπίσης γνωστὸν ὅτι μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κων/πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204) οἱ Ἐνετοί, κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, κατώρθωσαν, χάρις εἰς τὴν διπλωματικὴν ἱκανότητα τοῦ Ἐρρίκου Δανδόλου, νὰ λάβουν τὴν μερίδα τοῦ λέοντος, καταλαμβάνοντες τὰ 3/8 τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἐπὶ πλέον νὰ ἐξασφαλίσουν διὰ τὸ ἐμπόριόν των τοὺς καλυτέρους λιμένας καὶ τὰς σπουδαιοτέρας νήσους τοῦ Βυζαντίου.

Τὸ ἀποικιακὸν κράτος τῶν Ἐνετῶν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας διετηρήθη ἐπὶ αἰῶνας, τὰ δὲ τελευταῖα λείψανα αὐτοῦ, αἱ Ἰόνιοι νῆσοι, παρέμειναν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἐνετῶν μέχρι τοῦ 1797.

Αἱ οὕτω δημιουργηθεῖσαι συνθῆκαι μακροχρονίου ἐπαφῆς μεταξὺ Ἐνετῶν καὶ Ἑλλήνων, καθὼς καὶ ἡ μεταξὺ τῶν δύο γλωσσῶν, Ἑλληνικῆς καὶ Ἐνετικῆς, σχετικὴ φωνητικὴ συγγένεια, ηὐνόησαν καὶ διηυκόλυναν τὴν Ἐνετικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ναυτικῆς ὁρολογίας.

Τὸ πρᾶγμα τοῦτο ξενίζει ἐκ πρώτης ὄψεως τὸν ἐρευνητήν, δεδομένου ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ναυτικὸς λαὸς καὶ εἶχαν πλουσιωτάτην ναυτικὴν ὁρολογίαν.

Ποῖοι λόγοι συνετέλεσαν, ὥστε νὰ ὑποχωρήσουν οἱ Ἑλληνικοὶ ὅροι πρὸ τῶν Ἰταλικῶν; [1] ἐξετοπίσθησαν ἄρα γε καὶ ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ τῶν ξένων ναυτικῶν ὅρων οἱ Ἑλληνικοί; ἢ μήπως νέοι τύποι πλοίων καὶ νέα ἐξαρτήματα ἐπέβαλον τὰς ὀνομασίας των; [2]

Ἡ ἐξέτασις τῶν ἱστορικῶν αἰτίων τῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς ἀποτελεῖ τὸν σκοπὸν τῆς παρούσης ἐρεύνης, τὴν ὁποίαν διενήργησα ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν ἐρωτηματολογίων τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Μεσογείου.

Βεβαίως τὰ ἐρωτηματολόγια ταῦτα δὲν καλύπτουν ὁλόκληρον τὸν ναυτικὸν καὶ ἁλιευτικὸν βίον, ἀλλ' εἶναι ἀληθὲς ὅτι θίγουν τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς δραστηριότητος τῶν ναυτικῶν καὶ τῶν ἁλιέων, δύναμαι ἑπομένως νὰ εἴπω ὅτι τὰ συμπεράσματα τῆς ἐρεύνης μου καλύπτουν τὸ μεγαλύτερον καὶ κυριώτερον μέρος τοῦ θέματος.

Τὸ γλωσσικὸν ὑλικόν, τὸ ὁποῖον ἔχω ὑπ' ὄψιν μου προέρχεται ἐκ τῶν ἀκολούθων δέκα λιμένων εἰς τοὺς ὁποίους διενήργησα τὰς ἐρεύνας μου: 1/ Τὸ Γαλαξίδι (Στερεὰ Ἑλλάς), 2/ ἡ Ραφήνα (Ἀττική), 3/ ἡ Χαλκὶς (Εὔβοια), 4/ ἡ Νέα Ἀρτάκη (πρόσφυγες ἐκ Προποντίδος), 5/ Ὕδρα καὶ 6/ Αἴγινα (Σαρωνικός), 7/ Σκίαθος (βόρειοι Σποράδες), 8/ ἡ Μονεμβασία (νοτιοανατολικὴ Πελοπόννησος), 9/ Χανιὰ (Κρήτη) καὶ 10/ Κύπρος (Ἀμμόχωστος, Λάρνακα, Λεμεσσός). Τὸ οὕτω συγκεντρωθὲν γλωσσικὸν ὑλικόν, συμπληρωθὲν διὰ τῶν πληροφοριῶν τοῦ Ἀρχείου τοῦ Κέντρου συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, εἶναι ἀντιπροσωπευτικὸν τῶν κυριωτέρων Νεο-ἑλληνικῶν διαλέκτων.

---

1. Ὑπὸ τοὺς ὅρους *Ἰταλική* καὶ *Ἰταλικός* νοοῦνται, ἡ κοινὴ Ἰταλικὴ καὶ Ἐνετική, ὁ τῆς κοινῆς Ἰταλικῆς ὅρος καὶ ὁ τῆς Ἐνετικῆς.

2. Πρόσφατον περίπτωσιν εἰσαγωγῆς ξένων ὅρων κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἔχομεν τοὺς εἰσαχθέντας κατὰ τὸν τελευταῖον παγκόσμιον πόλεμον ὅρους: *liberty* = τύπος πλοίου, καὶ *ferry-boat* = πορθμεῖον.

Εἰς τὴν ἔρευνάν μου δὲν περιλαμβάνονται αἱ Ἰόνιοι νῆσοι, διότι αὗται, λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς των θέσεως, ὑφίστανται ἀνέκαθεν καὶ ἀδιαλείπτως τὴν Ἰταλικὴν ἐπίδρασιν, δὲν δυνάμεθα ἑπομένως νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὰ ἐκ τῆς γλώσσης τούτων συμπεράσματα ὡς ἀντιπροσωπευτικὰ τῆς καθαρῶς Ἑλληνικῆς παραδόσεως.

Κατὰ τὴν διενέργειαν τῶν ἐρευνῶν μου ἀπέφυγον συστηματικῶς τὴν ἐπαφὴν μετὰ ναυτικῶν καὶ ἁλιέων, τῶν ὁποίων ἡ γραμματικὴ μόρφωσις ἦτο ἀνωτέρα τῆς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, διὰ νὰ εἶναι ἀνεπηρέαστον ἀπὸ τὴν λογίαν γλῶσσαν τὸ συγκεντρούμενον ὑπ' ἐμοῦ ὑλικόν. Τοῦτο, ἐξαιρέσει ἐλαχίστων φωνητικῶν διαφορῶν, ὀφειλομένων εἰς λόγους διαλεκτικούς, παρουσιάζει κατὰ τὰ ἄλλα ὁμοιομορφίαν.

Τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τῶν διατηρουμένων μέχρι σήμερον Ἐνετικῶν ὅρων συναντᾶται εἰς ὅλους τοὺς προαναφερθέντας λιμένας. Ἐλάχιστοι εἶναι οἱ ἐπιχωριάζοντες Ἐνετικοὶ ὅροι.

Τὴν μεταξὺ Ἑλληνικῶν καὶ Ἐνετικῶν ναυτικῶν ὅρων ἀναλογίαν ἐξήτασα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κεφαλαίων, εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι διῃρημένα τὰ ἐρωτηματολόγια τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Μεσογείου.

Ἐκ τῆς γενομένης ἐρεύνης διεπιστώθη ὅτι ἡ Ἐνετικὴ ἐπίδρασις σημειώνει τὴν μεγαλυτέραν ἐπίδοσιν εἰς τὰ κεφάλαια, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν : 1/ Εἰς τὴν Μετεωρολογίαν, 2/ τὸν πλοῦν καὶ τοὺς χειρισμοὺς τοῦ πλοίου καὶ 3/ τὸ πλοῖον καὶ τὴν ὁρολογίαν αὐτοῦ.

Εἰς τὰ λοιπὰ κεφάλαια, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται : εἰς 1/ τὴν θάλασσαν, 2/ τὴν γεωμορφολογίαν, 3/ τοὺς ἀστέρας, 4/ τὸ ἐμπόριον, 5/ τὴν ἁλιείαν καὶ 6/ τὴν θαλασσίαν πανίδα καὶ χλωρίδα, ἡ ξένη ἐπίδρασις κυμαίνεται μεταξὺ τοῦ 5% - 15%. Εἰς τὸ τελευταῖον μάλιστα κεφάλαιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξετάζονται τὰ ὀνόματα τοῦ ζωϊκοῦ καὶ φυτικοῦ θαλασσίου κόσμου, ἡ ξένη ἐπίδρασις μόλις προσεγγίζει τὸ 4%.

Ἂς ἴδωμεν τώρα λεπτομερῶς ἓν ἕκαστον τῶν κεφαλαίων τούτων, ἀρχίζοντες ἀπὸ ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ Ἐνετικὴ ἐπίδρασις εἶναι περισσότερον αἰσθητή :

1/ *Μετεωρολογία* : Ἐκ τῶν 52 ὅρων, οἱ ὁποῖοι περιέχονται εἰς τὰς ἀπαντήσεις τοῦ κεφαλαίου τούτου, οἱ 34 τυγχάνουν Ἑλληνικοί, οἱ 17 Ἐνετικοὶ καὶ εἷς Τουρκικός. Ἐνετικοὶ ὅροι εἶναι κυρίως τὰ ὀνόματα τῶν ἀνέμων καὶ οἱ χαρακτηρισμοὶ καιρικῶν καταστάσεων καὶ μεταβολῶν. Ἑλληνικὰ διετηρήθησαν τὰ ὀνόματα τῶν κυριωτέρων ἀνέμων: ὁ *βοριὰς* (ἀρχ. βορέας), ἡ *νοτιὰ* ἢ ὁ *νοτιὰς* (ἀρχ. νότος) καὶ ὁ *λίβας* (ἀρχ. λίψ).

Παραλλήλως πρὸς ταῦτα χρησιμοποιοῦνται καὶ τὰ Ἰταλικὰ *tramontana* καὶ *ὄστρια* (*ostro*) = νότιος ἢ νοτιοανατολικὸς ἄνεμος. Διὰ τοὺς ὑπολοίπους ἀνέμους ἀκούονται τὰ Ἰταλικὰ ὀνόματα : *γρέγος* (*greco*) = βορειοανατολικός, *λεβάντης* (*levante*) = ἀνατολικός, *γρεγολεβάντης* (*greco-levante*), *πουνέντης* (*ponente*) = δυτικός, *γαρβῆς* (Ἐνετ. *garbin*) = νοτιοδυτικός, *σιρόκος* ἢ *σορόκος* (*scirocco*) = ὁ μεταξὺ νοτίου καὶ ἀνατολικοῦ, καὶ *μαΐστρος* (*maestro*) = βορειοδυτικός. Πρέπει νὰ τονίσω ὅτι σήμερον τὰ ὀνόματα αὐτὰ τῶν ἀνέμων, τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς Ἰταλικῆς, ἀκούονται μόνον παρὰ τῶν ναυτικῶν, τῶν μυλωνάδων καὶ τῶν κατοίκων τῶν νήσων καὶ τῶν παραλίων πόλεων. Ὁ πολὺς λαὸς γνωρίζει μόνον τὸν *βοριά*, τὸν *νοτιὰ* καὶ τὸν *λίβα*.

Τοὺς λοιποὺς ἀνέμους διακρίνει εἰς ὁμάδας: οἱ *πάνω καιροὶ* = οἱ βόρειοι ἄνεμοι, οἱ *κάτω καιροὶ* = οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ *μέσα καιροὶ* = οἱ ἀνατολικοί, οἱ *ὄξω καιροὶ* ἢ *πελαήσιοι* = οἱ δυτικοί. Εἶναι γνωστὸν ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὑπῆρχον μὲν τὰ ὀνόματα τῶν ἀνέμων: *βορέας*, *εὖρος*, *νότος*, *ζέφυρος*, *ἀργέστης* = βορειοδυτικός, *λίψ* = νοτιοδυτικός, *ἀπηλιώτης* = ἀνατολικός, ἀλλὰ τὰ ὀνόματα ταῦτα οὐδέποτε ἐξελαϊκεύθησαν. Ὁ λαὸς ἐχρησιμοποίει ἰδικά του ὀνόματα, πλέον κοινὰ καὶ πολλάκις ἔδιδεν εἰς τὸν ἄνεμον τὸ ὄνομα ἐκ τῆς ὀνομασίας τῆς χώρας ἢ τῆς τοποθεσίας, ἐκ τῆς ὁποίας ἔπνεεν οὗτος, π. χ. *Ὀλυμπίας* ἐκαλεῖτο ὁ ἐξ Ὀλύμπου πνέων [1], *Ἑλλησποντίας* = ὁ ἐξ Ἑλλησπόντου [2], *Φοινικίας* = ὁ ἐκ Φοινίκης [3]. Τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπαναλαμβάνεται καὶ σήμερον: *Θρᾳκιὰς* καὶ *Θρᾳσκιὰς* (ἐν Εὐβοίᾳ) = ὁ ἐκ Θρᾴκης πνέων, ὁ βορειοδυτικὸς ὡς πρὸς τοὺς κατοικοῦντας νοτιοανατολικῶς τῆς Θρᾴκης [4], *Καλαματιανὸς* = ὁ νότιος ἄνεμος, ὡς πρὸς τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἀρκαδίαν, *Αὐλωνίτης* = ὁ δυτικός, ὁ πνέων ἐξ Αὐλῶνος, διὰ τοὺς κατοίκους τοῦ Μετσόβου, *Τρικαληνός*, διὰ τοὺς κατοίκους τῶν Ἰωαννίνων, εἶναι ὁ ἀνατολικός, ὁ πνέων ἐκ τῆς πόλεως τῶν Τρικκάλων, *Νισύριος*, διὰ τοὺς κατοίκους τῆς νήσου Κῶ, ὁ νότος κ.ἄ. Ὁ λαὸς ὀνομάζει ἐπίσης τοὺς ἀνέμους, λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἰδιότητος ἑκάστου τούτων: *Χαλατζᾶς*, λόγου χάριν, εἶναι, διὰ τοὺς κατοίκους τῆς Καρδίτσης, ὁ νότος ὡς προκαλῶν πολλάκις χάλαζαν, *Κατεβατός*, διὰ τοὺς κατοίκους τῆς Ἀράχοβας, ὁ δυνατός βοριάς, *Φουσκοδεντριὰ* ἡ, εἶναι διὰ πολλὰ ἑλληνικὰ μέρη ὁ νότιος ἄνεμος ὁ πνέων κατὰ Φεβρουάριον, διότι φέρει θαλπωρὴν τινα, διὰ τῆς ὁποίας ὑποβοηθεῖ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν δένδρων νὰ *φουσκώσουν* καὶ νὰ ἀνοίξουν.

Πιστεύω ὅτι διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν Ἰταλικῶν ὀνομάτων τῶν περισσοτέρων ἀνέμων μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν συνετέλεσε κατὰ πολὺ ἡ ναυτικὴ πυξίς, τῆς ὁποίας ἡ χρῆσις ἐγενικεύθη κατὰ τὸν 11ον αἰ., ὅτε ἀκριβῶς καὶ ἡ ναυτιλιακὴ κίνησις τῶν Ἐνετῶν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον εὑρίσκετο ἐν πλήρει δράσει. Διὰ τῆς μαγνητικῆς βελόνης οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἠδύναντο νὰ διακρίνουν λεπτομερῶς τὰς κατευθύνσεις τῶν ἀνέμων, τῶν ὁποίων τὰ νέα ὀνόματα ἤκουον καὶ ἐμάνθανον παρὰ τῶν Ἐνετῶν, καθὼς ἐπίσης τὰς ὀνομασίας τῶν διαφόρων καιρικῶν καταστάσεων καὶ μεταβολῶν. Οὕτως ἔχομεν: *ὁ καιρὸς δυναμώνει*, ἀλλὰ καὶ *ὁ καιρὸς φρεσκάρει* (Ἰταλ. *frescare*), *ὁ καιρὸς πέφτει*, ἀλλὰ καὶ *ὁ καιρὸς μανγάρει* (Ἰταλ. *mancare*) ἢ *ὁ καιρὸς καλμάρει* (Ἰταλ. *calmare*), *ἡ τρικυμία*, ἀλλὰ καὶ ἡ *φουρτούνα* (Ἰταλ. *fortuna*, καὶ Βυζαντ. *φουρτούνα*), ἡ *καλωσύνη*, ἡ *γαλήνη*, ἀλλὰ καὶ ἡ *μπονάτσα*, ἡ *κάλμα* (Ἐνετ. *bonazza*, Ἰταλ. *calma*), ἡ *σπιλιάδα* (ἀρχ. *σπιλὰς* = ριπὴ ἀνέμου), ἀλλὰ καὶ *μπουρίνι* (Ἐνετ. *borin*), *συννεφιάζει*, ἀλλὰ καὶ *μπουρινιάζει*.

Ἀντιθέτως εἰς τοὺς ἀκολούθους ὅρους, οἱ ὁποῖοι περιέχονται εἰς τὸ αὐτὸ κεφάλαιον: *καιρός*, *ἀέρας*, *βροχὴ δυνατὴ - σιγανὴ - ψιλὴ*, *βρέχει*, *βροντή*, *βροντᾷ*,

---

1. Βλ. Ἀριστοτ. Μετεωρολ. 2, 6 «...ὃν καλοῦσιν οἱ μὲν ἀργέστην, οἱ δὲ Ὀλυμπίαν, οἱ δὲ σκίρωνα».

2. Βλ. Ἡροδότ. 8, 188 «...ἐπέπεσέ σφι χειμών τε μέγας καὶ πολλὸς ἄνεμος ἀπηλιώτης, τὸν δή Ἑλλησποντίην καλέουσι οἱ περὶ ταῦτα τὰ χωρία οἰκημένοι».

3. Βλ. Ἀριστοτ. Μετεωρολ. 2, 6 «...ὁ δὲ φοινικίας κοινός».

4. Καὶ παρ' ἀρχαίοις *Θρᾳκίας* καὶ *Θρᾳσκίας*. Βλ. Ἀριστοτ., ἔνθ' ἀν.

ἀστραπή, *ἀστράφτει*, *ψιχαλίζει*, *ἀνεμοστρόβιλος*, οὐδεὶς ἀντίστοιχος Ἰταλικὸς ὑπάρχει, μολονότι καὶ τὰς λέξεις ταύτας ἤκουον πολλάκις λεγομένας ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ Ἐνετικὴ ἐπίδρασις δὲν ἴσχυσεν ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἐκείνων ὅρων, τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις ἦτο πανελλήνιος καὶ ἄσχετος πρὸς τὴν χρῆσιν τῆς πυξίδος.

Χαρακτηριστικὴ ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ ἀκόλουθος περίπτωσις : ὁ σίφων, ὁ συμβαίνων ἐν τῇ ξηρᾷ, καλεῖται γενικῶς *σίφουνας*, ἐν ᾧ ὁ ἐν τῇ θαλάσσῃ, ὑπὸ μὲν τῶν ναυτικῶν καὶ τῶν κατοίκων τῶν νήσων λέγεται *τρούμπα* (Ἰταλ. *trompa*), ὑπὸ δὲ τῶν χερσαίων *σιφούνι*.

2/*Πλοῦς καὶ χειρισμοί* : Αἱ ἐρωτήσεις εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο στρέφονται εἰς τὰ τοῦ πλοῦ, τὸν χειρισμὸν τοῦ πηδαλίου, τῶν ἱστίων καὶ λοιπῶν ἐξαρτημάτων τοῦ πλοίου, τὸν ἀπόπλουν, ἀγκυροβόλησιν, προσάραξιν τοῦ πλοίου, τὰ διάφορα παραγγέλματα καὶ τὴν σύνθεσιν τοῦ πληρώματος.

Αἱ ἀπαντήσεις διατηροῦν τὴν αὐτὴν περίπου ἀναλογίαν, δηλαδὴ 2:1. Ἐπὶ 64 ἐρωτήσεων αἱ 43 ἀπαντήσεις δίδουν Ἑλληνικοὺς ὅρους καὶ αἱ 20 Ἰταλικούς. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι πάντα σχεδὸν τὰ ναυτικὰ παραγγέλματα, τὰ ὁποῖα εἶναι σήμερον ἐν χρήσει, τυγχάνουν Ἰταλικά : *σάλπα* τὴν ἄγκυραν = ἄπαρε τὴν ἄγκυραν (Ἰταλ. *salpare*) καὶ ρ. *σαλπάρω*, *φούνδα* τὴν ἄγκυρα = καταπόντισε τὴν ἄγκυραν (Λατιν. *fundare*-Ἰταλ. *fondare*) καὶ ρ. *φουνδάρω*-*φουνδέρνω*, *ὄρτσα* τὸ πανὶ = ὕψωσε τὸ ἱστίον (Ἰταλ *orzare*) καὶ ρ. *ὀρτσάρω*-*ὀρτσέρω*, *πόǵ-ǵια* = πλέε δεξιὰ (Ἐνετ. *pogiar*-Ἰταλ. *poggiare*) καὶ ρ. *ποǵ-ǵιάρω* = ὑποχωρῶ εἰς τὸν ἄνεμον, *μάϊνα* τὰ πανιὰ = ὑπόστειλε τὰ ἱστία (Ἐνετ. *mainar*) καὶ ρ. *μαϊνάρω*, *σία* τὰ κουπιὰ = ἐλάττωσε τὴν ταχύτητα τῆς λέμβου κωπηλατῶν ἐλαφρότερον (Ἐνετ. *siar*), *μόλα σκόττα* [1] = χαλάρωσε τὴν σκότταν (Ἐνετ. *molar*) καὶ ρ. *μολάρω*.

Ἰταλικοὶ εἶναι ἐπίσης οἱ τίτλοι τῶν ἀνδρῶν τοῦ πληρώματος : *καπετάνος* ἢ *καπετάνιος* (Ἰταλ. *capitano*), *λοστρόμος* = ναύκληρος (Ἰταλ. *nostromo*), *μοῦτσος* = ὁ ναυτόπαις (Ἰταλ. *mozzo*).

Ὁ Ἑλληνικὸς ὅρος πλοίαρχος ὑπεχώρησεν εἰς τὸν Ἰταλικὸν *capitano*, ἀλλὰ ἀκούεται παραλλήλως καὶ ὁ Ἑλληνικὸς *καραβοκύρης*, παρὰ τὸν Ἰταλικὸν ὅρον *μοῦτσος* (*mozzo*) καὶ ὁ Ἑλληνικὸς *ναύτης*, ἐνῷ τὸ *ναύκληρος* ὑπεχώρησε πρὸ τοῦ Ἰταλ. *λοστρόμος* ἤδη ἀφ' ἧς ἐνεφανίσθησαν τὰ ἀτμόπλοια.

3/ *Τὸ πλοῖον καὶ ἡ ὁρολογία αὐτοῦ* : Περισσότερον αἰσθητὴ εἶναι ἡ Ἐνετικὴ ἐπίδρασις εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο. Ἐπὶ 168 ἐρωτήσεων αἱ ἀπαντήσεις δίδουν 98 Ἑλληνικοὺς ὅρους, 85 Ἰταλικοὺς καὶ 8 ἀναμείκτους, δηλαδὴ ἔχομεν περίπου τὴν ἀναλογίαν 1:1. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἐνετῶν ἐπαφὴ ὑπῆρξε στενοτέρα εἰς τὸν τομέα τῆς συνεργασίας αὐτῶν ἐπὶ τῶν πλοίων, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἡ Ἐνετικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς ὁρολογίας τοῦ πλοίου εἶναι ἐκπληκτική. Ἂς ἴδωμεν ἐν τούτοις ποία εἶναι ἡ χρησιμότης ἑνὸς ἑκάστου ἐκ τῶν διασωθέντων Ἑλληνικῶν ὅρων καὶ τῶν εἰσαχθέντων Ἐνετικῶν. Ἡ λέξις *πλοῖον*, ἡ ὁποία κατ' ἀρχὰς ἐσήμαινε πᾶν τὸ ἐπιπλέον ἐπὶ τοῦ ὕδατος καὶ εἶτα τὸ ἐπιπλέον σκάφος, σήμερον ὑπάρχει μόνον εἰς τὴν λογίαν

---

1. *σκόττα* ἡ=τὸ εἰς τὴν ἐλευθέραν γωνίαν τοῦ ἱστίου λέμβου προσηρμοσμένον σχοινίον δι' οὗ ρυθμίζεται ἡ κόλπωσις ἢ τὸ τέντωμα τοῦ ἱστίου.

γλῶσσαν. Ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὴν δημώδη γλῶσσαν χρησιμοποιεῖται ἡ λέξις *καράβι* ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *κάραβος* καὶ σημαίνει τόσον τὸ ἀτμόπλοιον, ὅσον καὶ τὸ ἱστιοφόρον, ἡ λέξις *καΐκι* ἐκ τοῦ Τουρκ. *kayik* καὶ σημαίνει τὸ ἱστιοφόρον καὶ ἡ λέξις *βάρκα* ἐκ τοῦ Ἰταλ. *barca* καὶ σημαίνει τὸ μικρᾶς χωρητικότητος ἱστιοφόρον καὶ τὴν ἁλιευτικὴν λέμβον.

Ἡ ἀρχαία λέξις *πλοῖον* διεσώθη εἰς τὴν νεοελληνικὴν κοινὴν ὑπὸ τύπον μετοχῆς, τὸ *πλεούμενο* καὶ σημαίνει γενικῶς παντὸς τύπου πλοῖον. Ἀκούεται ἐπίσης εἴς τινας νεοελληνικὰς διαλέκτους τὸ θηλυκὸν τῆς ἐνεργητικῆς μετοχῆς τοῦ ἐνεστῶτος ἡ *πλέουσα* ἢ ἡ *πλεοῦσα* καὶ σημαίνει τὰ ὕφαλα μέρη τοῦ πλοίου. Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου διεσώθη τὸ ὑποκοριστικὸν τοῦ οὐσ. *πλοῖον* ὑπὸ τὸν τύπον *προιάρι* καὶ σημαίνει τὴν ἄνευ τρόπιδος λέμβον, τὴν ὁποίαν χρησιμοποιοῦν εἰς τὰ ἀβαθῆ ὕδατα. Διεσώθησαν ἐπίσης εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ναυτικῶν ἀρχαῖοι καὶ Βυζαντινοὶ ὅροι, οἱ ὁποῖοι σημαίνουν διαφόρους τύπους ἱστιοφόρων: 1/ τὸ *πέραμα* [1], 2/ τὸ *τρεχαντήρι* ἢ *τριχαντήρι* ἐκ τοῦ Ἑλληνιστ. οὐσ. *τροχαντήρ*, πβ. τὸ παρ' Ἡσυχ. *τροχαντῆρες*· μέρος τῆς πρύμνης, 3/ τὸ *σάλι* ἢ *σάλιο*, πιθανῶς *ἰσάλιον* [2] = ἡ σχεδία, 4/ τὸ *καραβόσκαρο* (καράβι+ἐσχάριον) = εἶδος ἱστιοφόρου, 5/ ἡ *σακκολαίβα* [3] = τύπος μικροῦ πλοίου. Εἰς ταῦτα προσετέθησαν ὀνομασίαι ξένων τύπων πλοίων: 1/ ἡ *μπρατσέρα* (Ἐνετ. *brazzera*) = διίστιον πλοῖον, 2/ ὁ *μπότης* (Ἰταλ. *botte*), 3/ τὸ *λατίνι* (Ἰταλ. *latino*) ὀνομασθὲν οὕτω ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ ἱστίου, 4/ τὸ *τσερνίκι* (Τουρκ. *çirnik*), 5/ ὁ *ἀϊνᾶς* (Τουρκ. *ayna*), 6/ ἡ *φρεγάδα* (Ἐνετ. *fregata*, ὃ ἐκ τοῦ ἀρχ. Ἑλλην. *ἄφρακτα*), 7/ τὸ *περγαντί* (Ἰταλ. *pergantino*), 8/ ἡ *μαούνα* (Τουρκ. *maona*) = φορτηγὶς κ.ἄ. Ταῦτα ὡς πρὸς τὴν ὁρολογίαν τῶν διαφόρων τύπων τῶν πλοίων.

Ἐκ τῶν διασωθέντων Ἑλληνικῶν ὅρων, ὀνομασιῶν μερῶν καὶ ἐξαρτημάτων τοῦ πλοίου καὶ ἐκ τῶν εἰσαχθέντων ξένων τοιούτων, θὰ παραθέσω ἐνταῦθα τοὺς πλέον βασικούς, διὰ νὰ φανῇ ἐκ τῆς συγκρίσεως, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ τρόπος ἀντιδράσεως τῶν Ἑλληνικῶν ὅρων καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ λόγοι τῆς ἐπικρατήσεως τῶν ξένων.

Ἑλληνικοὶ παραμένοντες ὅροι: 1/ *πλώρη* ἡ (ἀρχ. πρῷρα), 2/ *πρύμη* ἡ, ἢ *πρύμνη* ἢ *πρύμνα* (ἀρχ. πρύμνη), 3/ *κατάστρωμα* τὸ, τὸ ἐπιστρωμένον, τὸ ἐπάνω πάτωμα τοῦ πλοίου. Παραλλήλως πρὸς τὸ *κατάστρωμα* χρησιμοποιεῖται καὶ ὁ ὅρος *κουβέρτα* ἐκ τοῦ Ἰταλ. *coperta* = τὸ κατάστρωμα τῶν μικρᾶς χωρητικότητος πλοίων, 4/ *καρίνα* ἡ (Βυζαντ. *καρίνα* ἐκ τοῦ Λατιν. *carina*) = ἡ τρόπις, 5/ *σωτρόπι-τό*, (ἔσω+τρόπις) = ἡ σανίς, ἥτις ἐπικάθηται ἐπὶ τῆς τρόπιδος καὶ κατὰ μῆκος αὐτῆς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μέρος τοῦ πλοίου, 6/ *ποδόσταμο-τὸ* ἢ *ποδόστεμα-τὸ* (ποῦς+σταμὶν -ῖνος) = τὸ τμῆμα τῆς τρόπιδος, τὸ ὁποῖον ἀνέρχεται ἀπὸ τὸ μέρος τῆς πρύμνης καὶ τῆς πρῴρας, ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *σταμῖνες* [4], 7/ *τὰ βρεχάμενα τοῦ καϊ-*

---

1. Τὸ πορθμεῖον. Βλ. Θεοφάν. 353, 15. 488, 19.

2. Βλ. *Φ. Κουκουλέ*, Ἀθηνᾶ 30 (1919) Λεξικογρ. Ἀρχ., 93.

3. Ἐκ τοῦ Βυζαντ. *σαγολαίφια* ἐξ οὗ τὸ Ἰταλ. *saccoleva*.

4. Βλ. Εὐσταθ., Σχόλ. εἰς Ὅμηρ. Ὀδύσσ. ε, 1533 «σταμῖνες, τὰ περιτιθέμενα ἔξωθεν ξύλα τοῖς ἐγκοιλίοις τῶν νεῶν τινὲς δὲ *ὀρθὰ ξύλα*, οἷς προσεμπήσσεται τὰ πηδάλια ἢ τὰ ἐν τῷ χείλει τοῦ πλοίου ἐξέχοντα *ὀρθὰ ξύλα*... ἃ *σταμινάρια* ἰδιωτικῶς λέγονται».

κιοῦ = τὰ ὕφαλα μέρη τοῦ πλοίου, 8/ *τὰ στεγνὰ* = τὸ ἄνω τῆς ὑφάλου γραμμῆς τμῆμα τοῦ πλοίου, 9/ *στρώση* -ἡ ἢ *ἕδρες* -οἱ = τὸ τμῆμα τῶν πλευρῶν τοῦ σκελετοῦ πλοίου, τὸ ἑκατέρωθεν τῆς τρόπιδος μέχρι τοῦ σημείου, ὅπου αἱ πλευραὶ ἀρχίζουν νὰ καμπυλοῦνται, δηλ. τὸ τμῆμα τὸ ἀποτελοῦν τὴν βάσιν, τὴν *ἕδραν* τοῦ πλοίου, 10/ *σκαρμοὶ* -οἱ ἢ *στραβόξυλα* -τὰ = αἱ πλευραὶ τοῦ σκελετοῦ, 11/ *σκαρμολόηση* -ἡ = τὸ σύνολον τῶν σκαρμῶν, 12/ *κατάρτι* -τὸ (τὸ Ἑλληνιστ. οὐσ. *κατάρτιον*) = ὁ ἱστός. Παραλλήλως χρησιμοποιεῖται ὁ Ἑνετ. ὅρος *ἄλβουρο*. Τὸ ἀρχ. οὐσ. *ἱστὸς* διεσώθη εἰς τὰ σύνθετα *διίστι* = πλοῖον μὲ δύο ἱστοὺς καὶ *τριίστι* = πλοῖον μὲ τρεῖς ἱστούς, καθ' ὃν τρόπον διεσώθησαν καὶ τὰ οὐσ. *σταμὶν* εἰς τὸ σύνθετον *ποδόσταμο* καὶ *τρόπις* εἰς τὸ σύνθετον *σωτρόπι*, 13/ *τὸ σκαρὶ* (ἐκ τοῦ Βυζαντ. οὐσ. *σκαρίον* καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *ἐσχάριον*) = τὸ σχῆμα τοῦ πλοίου, 14/ *τὸ δοιάκι* (ἐκ τοῦ Βυζαντ. οὐσ. *οἰάκιον* ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. οὐσ. *οἴαξ*), 15/ ὁ *σκαρμὸς* (ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *σκαλμὸς*) = ὁ πάσσαλος ἐπὶ τοῦ ὁποίου προσαρμόζεται ἡ κώπη, 16/ *ἡ τροπωτήρα* (ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *τροπωτὴρ*) = τὸ σχοινίον διὰ τοῦ ὁποίου συγκρατεῖται ἡ κώπη ἐπὶ τοῦ σκαλμοῦ, 17/ *ὁ στρόπος* (τὸ ἀρχ. *τροπὸς*) = ὅ,τι καὶ *τροπωτήρα*, 18/ τὸ *κουπὶ* (ἐκ τοῦ ἀρχ. οὐσ. *κωπίον* ὑποκορ. τοῦ *κώπη*), 19/ ἡ *κουπαστὴ* = τὸ ἀνώτατον χεῖλος τῶν τοίχων τοῦ πλοίου, ὅπου ἐνσφηνοῦνται οἱ σκαλμοί, ἡ ἐπισκαλμίς, 20/ *τὰ ξάρτια*, τὸ Βυζαντ. οὐσ. *ἐξάρτια*, τὰ σχοινία τῆς *ἐξαρτίας*, τὰ προσδεδεμένα εἰς σημεῖα σταθερὰ καὶ χρησιμεύοντα πρὸς στήριξιν τῶν ἱστῶν, 21) ἡ *ἀνεμόσκαλα* = ἡ ἐκ σχοινίων κινητὴ κλῖμαξ τῶν πλοίων, 22) ἡ *ἄγκυρα* ἢ *ἄγκουρα* (τὸ ἀρχ. οὐσ. *ἄγκυρα*) κ.ἄ.

Εἰσαχθέντες Ἰταλικοὶ ὅροι : 1/ τὸ *μαδέρι* = ἑκάστη ἐκ τῶν σανίδων, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν ἐπένδυσιν τοῦ σκελετοῦ τοῦ πλοίου (Ἑνετ. *madiero*), 2/ ἡ *πάνδα* τοῦ καϊκιοῦ = ἡ πλευρὰ τοῦ πλοίου (Ἰταλ. *banda*), 3/ τὸ *παραπέτο* = τὸ θωράκιον τοῦ πλοίου (Ἰταλ. *parapetto*), 4/ τὰ *μπούνια* = αἱ ἀποχευτικαὶ ὀπαὶ τῶν ὑδάτων τοῦ καταστρώματος (Ἑνετ. *bugna*), 5/ ἡ *σεντίνα* = τὸ κατώτατον σημεῖον τοῦ κύτους (Ἰταλ. *sentina*), 6/ ὁ *πίρος* (ἐκ τοῦ Ἰταλ. *pirolo*;), 7/ τὰ *ὄκκια* = αἱ δύο ὀπαί, διὰ τῶν ὁποίων διέρχονται αἱ ἁλύσεις τῶν ἀγκυρῶν τοῦ πλοίου (Ἰταλ. *occhio*), 8/ ἡ *ἀντένα* = ἡ κεραία (Ἰταλ. *antenna*, Ἑνετ. *antena*), 9/ ὁ *φλόκκος* = τὸ μικρὸν τριγωνικὸν ἱστίον (Ἰταλ. *flocco*), 10/ ἡ *γάμπια* = εἶδος τετραγώνου ἱστίου τῶν μεγάλων ἱστιοφόρων (Ἰταλ. *gabbia*), 11/ ἡ *ράνδα* = εἶδος ἱστίου (Ἑνετ. *randa*), 12/ τὸ *γραντί* = τὸ σχοινίον, τὸ ἐφαρμοζόμενον εἰς τὸ κράσπεδον τοῦ ἱστίου πρὸς ἐνίσχυσιν (Ἰταλ. *gratile*, καὶ *gradile*), 13/ ὁ *μπάγκος* = ἡ σανὶς ἐπὶ τῆς ὁποίας κάθεται ὁ κωπηλάτης (Ἰταλ. *banco*), 14/ ἡ *μπουκαπόρτα* = τὸ στόμιον τοῦ κύτους (Ἑνετ. *bocaporta*), 15/ τὸ *βάζιο* πληθ. τὰ *βάζια* = αἱ ἐπὶ τῆς ἐσχάρας δοκοὶ ἑκατέρωθεν τῆς τρόπιδος, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται τὸ πλοῖον (Ἑνετ. *vaso*), 16/ ὁ *τσίπος* = τὸ στέλεχος τῆς ἀγκύρας (Ἰταλ. *ceppo*), 17/ τὸ *φουντάγιο* = ἡ ἄγκυρα διαμονῆς (ἐκ τοῦ Ἰταλ. *fondare*), 18/ ἡ *σκότα* = τὸ εἰς τὴν ἐλευθέραν γωνίαν τοῦ ἱστίου προδεδεμένον σχοινίον, χρησιμεῦον διὰ τὸν χειρισμὸν (Ἰταλ. *scotta*), 19/ τὸ *πόμολο* = τὸ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἱστοῦ ξύλινον σφαιρίδιον (Ἰταλ. *pomolo*), 20/ ἡ *μπόμπα* = ὁ κύλινδρος ἐπὶ τοῦ ὁποίου τυλίσσεται ἡ ἅλυσις τῆς ἀγκύρας κατὰ τὴν ἀνέλκυσιν (Ἰταλ. *pompa*) λέγεται καὶ *ἀλακάτι* -τὸ (ἠλακάτη), 21/ τὸ *σκανδάλιο* = τὸ ὄργανον βυθομετρήσεως (Ἰταλ. *scandaglio*) καὶ ρ. *σκανδαλιάρω* (Ἰταλ. *scan-*

dagliare), 22/ τὸ *τζουρούνι* = ἡ λαβὴ τῆς κώπης ('Ενετ. *ziron del remo*), 23/ τὸ *τιμόνι* ('Ιταλ. *timone*) = τὸ πηδάλιον, 24/ οἱ *μοῦδες* = τὰ μικρὰ σχοινία, τὰ ἐπὶ τοῦ ἱστίου εἰς παραλλήλους σειρὰς προσδεδεμένα καὶ χρησιμεύοντα εἰς τὸ νὰ σμικρύνουν τὴν ἔκτασιν τοῦ ἱστίου ἐπὶ σφοδροῦ ἀνέμου ('Ενετ. *muda-mudar*;), 25/ ἡ *μεντζάνα* = ὁ μεσαῖος ἱστὸς τριϊστίου ἱστιοφόρου ('Ιταλ. *albero di mezzana*), 26/ ὁ *μπούσουλας* = ἡ ναυτικὴ πυξὶς ('Ιταλ. *bussola*), 27/ τὰ *μανδαφούνια* ('Ιταλ. *matafioni*), 30/ ἡ *ροδάντσα* = ἡ θηλειὰ ('Ιταλ. *rodancia*), 31/ τὸ *πίκι* = εἶδος κεραίας ('Ιταλ. *picco*), 32/ τὸ *νέλο* = ὁ κρίκος τῆς ἀγκύρας ('Ιταλ. *l'anello dell' ancora*).

'Εκ τῶν 76 'Ιταλικῶν ὅρων οἱ ὁποῖοι περιέχονται εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, παρέθεσα τοὺς 32 ὡς ἀναφερομένους εἰς τὸ πλοῖον καὶ τὰ ἐξαρτήματα αὐτοῦ. 'Εκ τῆς παραβολῆς τῶν παρατεθέντων ἀνωτέρω 'Ελληνικῶν καὶ 'Ιταλικῶν ὅρων τοῦ κεφαλαίου τούτου ἐξάγεται ὅτι: α/ αἱ 'Ελληνικαὶ ὀνομασίαι πολλῶν ἐκ τῶν κυρίων μερῶν τοῦ πλοίου καὶ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτοῦ ἀντέστησαν εἰς τὴν ξένην ἐπίδρασιν, β/ οἱ εἰσαχθέντες 'Ιταλικοὶ ὅροι εἶναι, κατὰ τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν αὐτῶν, ὀνομασίαι λεπτομερειῶν τῶν διαφόρων ὀργάνων καὶ ἐξαρτημάτων τοῦ πλοίου. Τὸ ἱστίον, π.χ., παρέμεινεν 'Ελληνικὸν ὡς *παννί*, ἐνῷ αἱ λεπτομέρειαι αὐτοῦ: *γραντί*, *μοῦδες*, *σκόττα*, εἶναι 'Ιταλικὰ δάνεια, ἡ *ἄγκυρα* ἐπίσης παρέμεινεν 'Ελληνική, ἐνῷ ὁ *τσίπος* καὶ τὸ *νέλο* τῆς ἀγκύρας εἶναι 'Ενετικοὶ ὅροι, ἡ *κώπη* παρέμεινεν ὑπὸ τὸν ὑποκοριστικὸν τύπον *κουπί*, ἐνῷ ἡ *πάλα* καὶ τὸ *τζουρούνι* τῆς κώπης εἶναι 'Ιταλικοὶ ὅροι. 'Ιταλικὰ εἶναι ἐπίσης τὰ παραγγέλματα, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν ἱστίων καὶ τῆς κώπης. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπίθανον, τινὰ τῶν ἐξαρτημάτων τοῦ πλοίου καὶ τῶν ναυτικῶν ὀργάνων, τὰ ὁποῖα σήμερον φέρουν ξένα ὀνόματα, νὰ ἦσαν ἄγνωστα εἰς τὴν ὁρολογίαν τοῦ 'Ελληνικοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ καὶ νὰ εἰσήχθησαν μετὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῶν 'Ενετῶν, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τὰ ὀνόματα τῶν διαφόρων σχημάτων τῶν ἱστῶν: *φλόκκος*, *γάμπια*, *ράνδα*, *μπούμα*, *παμπαφίγκος* καὶ τῶν ὀργάνων: *σκανδάλιο*, *μπούσουλας*, *ματσόλα*, *φουνδάγιο* κ.ἄ.

4/ *'Η ζωὴ ἐπὶ τοῦ πλοίου*. 'Εν συγκρίσει μὲ τὰ προηγούμενα κεφάλαια ἡ 'Ιταλικὴ ἐπίδρασις εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἐμφανίζει μικροτέραν ἐπίδοσιν. 'Επὶ 41 ἐρωτήσεων αἱ 31 ἀπαντήσεις δίδουν 'Ελληνικοὺς ὅρους, αἱ 8 'Ιταλικοὺς καὶ 2 Τουρκικούς. Τοῦτο προφανῶς ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι αἱ ἐρωτήσεις τοῦ κεφαλαίου τούτου περὶ τῶν μαγειρικῶν σκευῶν, τῶν διαφόρων τρόπων μαγειρεύματος τῶν ἰχθύων, ἔχουν γενικώτερον χαρακτῆρα καὶ δὲν περιορίζονται μόνον εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ πλοίου ζωήν.

5/ *'Εμπόριον*: 'Εκ τῶν 17 ἐρωτήσεων, αἱ ὁποῖαι περιέχονται εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, αἱ 10 δίδουν 'Ελληνικοὺς ὅρους, αἱ 4 'Ιταλικοὺς καὶ αἱ 3 μεικτούς. Οἱ καθαρῶς 'Ιταλικοὶ ὅροι εἶναι: 1/ ἡ *δάρα* = τὸ ἀπόβαρον ('Ιταλ. *tara*), 2/ *βάρος σπόρκο* = τὸ (ἀκάθαρτον) μεικτὸν βάρος ('Ιταλ. *peso sporco*), 3/ τὸ *κονδραπάνδο* = τὸ λαθραῖον ἐμπόριον ('Ιταλ. *contra bando*) καὶ 4/ τὸ *κουνδρᾶτο* = τὸ συμβόλαιον ('Ιταλ. *contratto*). Εἶναι ἐνδεικτικὸν τὸ ὅτι οἱ τέσσαρες οὗτοι 'Ιταλικοὶ ὅροι σήμερον μαρτυροῦνται ἐκ τῶν νήσων Αἰγαίου καὶ 'Ιονίου, Κρήτης, Κύπρου, Προποντίδος, καὶ τῶν παραλίων 'Ηπείρου καὶ Θρᾴκης, εἰς τὰ μέρη δηλαδὴ ἐκεῖνα, ὅπου διεξήγετο τὸ ἐμπόριον τῶν 'Ενετῶν.

6/ *Ἁλιεία* : Ἐκ τῶν 64 ἐρωτήσεων τοῦ κεφαλαίου τούτου ἐπὶ τῶν ὀνομάτων τῶν διαφόρων ἁλιευτικῶν ἐργαλείων καὶ ὀργάνων, τῶν τύπων δικτύων καὶ τῶν τρόπων ἁλιείας, αἱ 59 ἀπαντήσεις δίδουν Ἑλληνικοὺς ὅρους καὶ αἱ ὑπόλοιποι 5 Ἰταλικούς.

Ἐκ τῆς προκυπτούσης ἀναλογίας διαπιστοῦται ὅτι εἰς τὸν ἁλιευτικὸν τομέα δὲν ὑπῆρξεν αἰσθητὴ ἐπαφὴ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἐνετῶν.

Οἱ διατηρηθέντες Ἰταλικοὶ ὅροι εἶναι οἱ ἑξῆς : 1/ τὸ *πόστο* (Ἰταλ. *posto*) = τὸ πρόσφορον δι' ἁλιείαν τμῆμα θαλάσσης[1], 2/ ἡ *κολπάδα* (Ἰταλ. *polpara*) = ἁλιευτικὸν ὄργανον, κατάλληλον διὰ τὴν ἁλιείαν ὀκτάποδος, συγκείμενον ἐκ τεσσάρων ἀγκίστρων ἡνωμένων διὰ χυτοῦ μολύβδου, 3/ ἡ *πραγκαρόλα* (Ἰταλ. *brancarella*) = ὅ,τι καὶ *κολπάδα*, 4/ ἡ *τράττα* (Ἰταλ. *tratta*) καὶ 5/ τὸ *ματσόξυλο* (ἐκ τοῦ Ἰταλ. *mazza* + ξύλον) = ὁ ξύλινος κοντός, μήκους 0,10 μ. ὁ προσδεδεμένος εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκατέρου τῶν δύο βραχιόνων τοῦ δικτύου τῆς τράτας.

Δύο ἐκ τῶν ἁλιευτικῶν ὅρων, ἡ *σαΐττα* καὶ τὸ *πανέρι* εἶναι ἤδη Βυζαντινοί. Ἡ *σαΐττα* (Βυζαντ. *σαΐττα* ἐκ τοῦ Λατιν. *sagitta*) = ξύλινον ἐργαλεῖον, σχήματος βέλους, πρὸς πλέξιν τῶν δικτύων καὶ *πανέρι* (Βυζαντ. *πανάριον*) = τὸ κάνιστρον, *πανέρι* τοῦ *παραγαδιοῦ* = τὸ κάνιστρον τὸ περιέχον τὸ παραγάδι. Δύο ἐκ τῶν Ἰταλικῶν ὅρων, ἡ *κολπάδα* καὶ ἡ *πραγκαρόλα* δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ἦσαν ἄγνωστα εἰς τοὺς Ἕλληνας ἁλιεῖς πρὸ τῆς Ἐνετικῆς ἐπεκτάσεως. Παραλλήλως πρὸς τὸν Ἰταλικὸν ὅρον *τράττα* εἶναι ἐν χρήσει καὶ τὸ Ἑλληνικὸν συνώνυμον *γρῖπος*.

7/ *Θαλασσία πανὶς καὶ χλωρίς* : Εἰς τοὺς δύο τούτους τομεῖς, ἐκ τῶν πλέον ἐνδιαφερόντων ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς Ἑλληνικῆς ἁλιευτικῆς ὁρολογίας, ἡ Ἰταλικὴ ἐπίδρασις εἶναι ἀσήμαντος.

Ἐκ τῶν 270 ἀπαντήσεων, τὰς ὁποίας ἔλαβον παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἁλιέων, ἐπὶ 285 ἐρωτήσεων τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος τῆς Μεσογείου, μόλις 7 δίδουν Ἰταλικὰ ὀνόματα ἰχθύων, 4 ἄλλαι δίδουν μεικτοὺς ὅρους, 1 Ἱσπανικὸν καὶ 3 Ἰταλικὰ ὀνόματα φυτῶν.

Οἱ καθαρῶς Ἰταλικοὶ ὅροι εἶναι : 1/ ἡ *παταλῖνα* (Ἐνετ. *papalina*) = ἡ μικρὴ σαρδέλλα, 2/ τὸ *μπαρμπούνι* (Ἐνετ. *barbon*)[1], 3/ ὁ *τόννος* (Ἰταλ. *tonno*), 4) ἡ *πεσκαδρίτσα* (Ἰταλ. *rana pescatrice*), 5/ ἡ *ράσα* (Ἰταλ. *razza*) εἶδος σελαχιοῦ, 6/ ὁ *καβοδόγιας* (Ἰταλ. *capodoglio*) = καρχαριοειδές, 7/ τὸ *καλαμάρι* (Ἰταλ *calamaro*). Τὰ μεικτὰ εἶναι : 1/ ἡ *λίτσα* (Ἰταλ. *lizza*) καὶ Ἑλλην. *γυαλίζα*, 2/ ἡ *λαπῖνα* ἢ *λάβαινα* (ἐκ τοῦ Ἰταλ. *labbro*;) καὶ κοινότερον τὸ Ἑλλην. *χειλοῦ* ἢ *χειλοῦσα* ἢ *χειλοῦτσα*, 3/ τὸ *καπόνι* (Ἰταλ. *cappone*) καὶ κοινότερον τὸ Ἑλλην. *χελιδονόψαρο* καὶ 4/ ὁ *σαμπιέρος* Ἰταλ. (*sampiero*) καὶ κατὰ πολὺ κοινότερον τὸ Ἑλλην. *χριστόψαρο*. Ἱσπανικὸν δάνειον εἶναι ὁ *βακαλάος* (Ἱσπαν. *bacalao* καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ Ὁλλανδ. *kabeljauw*).

---

1. Ὁ ὅρος *πόστο* δὲν ἀπαντᾷ μόνον εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ἁλιέων, εἶναι γενικωτέρας χρήσεως. Λέγομεν π. χ. : ἔχει *καλὸ πόστο* στὴν ἀγορά. Τὸ μαγαζί του εἶναι σὲ καλὸ *πόστο* κ.ἄ.

1. Εἶναι περίεργον ὅτι εἰς τὴν Νεοελληνικὴν κοινὴν ἐπεκράτησε τὸ Ἐνετ. *barbon* (πβ. τὸ Ἑλλην. μπαρμπούνι μὲ μουστάκια) ἐνῷ εἰς τὴν κοινὴν Ἰταλικὴν παρέμεινεν τὸ ἀρχ. Ἑλλην. *trigla* =τρίγλη, ὅπως συνέβη καὶ μὲ τὸ ἀτμόπλοιον, τὸ ὁποῖον λέγεται *βαπόρι* εἰς τὴν Νεοελλ. κοινὴν καὶ *piroscafo* (πῦρ+σκάφος) εἰς τὴν Ἰταλ.

Τὰ Ἰταλικὰ ὀνόματα φυτῶν εἶναι : 1/ ἡ *λεβάνδα* (Ἰταλ. *lavanda*), 2/ ἡ *ματζουράνα* (Ἰταλ. *maggiorana*) καὶ 3) ἡ *λουΐζα* (Ἰταλ. *erba luisa*).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ὡς προκύπτει ἐκ τῆς ἀδιαψεύστου μαρτυρίας τῆς στατιστικῆς ἡ Ἐνετικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ναυτικῆς καὶ ἁλιευτικῆς ὁρολογίας εἶναι ἀναμφισβητήτως ἰσχυρά, ἀλλ' εἰς ὡρισμένους μόνον τομεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἐνετῶν ναυτικῶν ἐπαφὴ ὑπῆρξε στενή. Ἡ προσεκτικὴ ἐν τούτοις ἀνάλυσις τῶν λεπτομερειῶν, αἱ ὁποῖαι προέκυψαν ἐκ τῆς γενομένης ἐρεύνης, ἀποδεικνύει ὅτι καὶ ἐκεῖ ἀκόμη ὅπου ἡ ξένη ἐπίδρασις ὑπῆρξεν ἰσχυρά, ὅπως εἶναι οἱ τομεῖς : *μετεωρολογία, πλοῦς καὶ χειρισμοί, πλοῖον καὶ ὁρολογία αὐτοῦ*, οἱ ὑπάρχοντες ἐξ ἀρχαίας παραδόσεως Ἑλληνικοὶ ὅροι καὶ δὴ αἱ ὀνομασίαι τῶν κυρίων μερῶν καὶ ἐξαρτημάτων τοῦ πλοίου, κατὰ τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν αὐτῶν, δὲν ὑπεχώρησαν. Ἡ ξένη ἐπίδρασις ὀφείλεται κυρίως, ὡς ἐτόνισα καὶ ἀνωτέρω, εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ὀνομασιῶν νέων ὀργάνων καὶ ἐξαρτημάτων. Ἡ ἐπιβολὴ τῶν Ἐνετικῶν ναυτικῶν προσταγμάτων εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἐμπορικὸν ναυτικόν, ἡ ὁποία προφανῶς εἶναι ἀποτέλεσμα μιᾶς στενῆς συνεργασίας ἐπὶ τῶν πλοίων Ἑλλήνων καὶ Ἐνετῶν ναυτικῶν, δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ἔκαμε τὴν ἀρχὴν ἀπὸ Ἐνετικὰ πλοῖα, τῶν ὁποίων τὸ πλήρωμα ἀπετελεῖτο ἀπὸ Ἕλληνας ναύτας. Εἶναι ἐπίσης πιθανὸν νὰ συνετέλεσε καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ φύσις τῶν προσταγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπιβάλλονται εὐκολώτερον, ὅταν εἶναι, ὅπως εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, μονολεκτικὰ καὶ ἴσως ρυθμικώτερα τῶν Ἑλληνικῶν προσταγμάτων.

Ἐπὶ Ἑλληνικῶν ὅρων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν πανελλήνιον ἔκτασιν, ἡ ξένη ἐπίδρασις δὲν ἰσχύει.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΚΑΡΑΝΑΣΤΑΣΗΣ